

УДК 368.1

## **ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЙНОВОГО СТРАХУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ**

***Р.М. Мамчур, кандидат економічних наук***

*Розглянуто умови, особливості та основні тенденції функціонування майнового страхування. Визначено перспективи розвитку майнового страхування в Україні.*

***Страхування, майнове страхування, страховий ринок.***

Об'єктивна необхідність існування та розвитку майнового страхування в Україні викликана тим, що воно є ефективним, раціональним, економічним та доступним засобом захисту майнових інтересів виробників товарів і послуг, а також громадян. Досконала система страхового захисту є підґрунтям забезпечення більш високого рівня стабільності народногосподарського відтворювального процесу, досягненням соціальної злагоди, гарантом високого рівня життя населення. Забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним в системі страхових відносин.

Актуальність питання розвитку майнового страхування в Україні зумовлює необхідність розробки державної політики ефективного розвитку страхування. Аналіз сучасного стану, проблем та тенденцій розвитку вітчизняного ринку майнового страхування свідчить про певні здобутки та численні недоліки. Виходячи з необхідності вступу України в систему міжнародних економічних відносин, проблеми розвитку страхового ринку тісно пов'язані з соціально-економічною ситуацією в державі, фінансово-кредитною політикою, законодавчим та організаційним забезпеченням економічних реформ в Україні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Значний внесок у розробку теоретичних основ майнового страхування зробили такі західні вчені,

А. Манес, Дж. Діксон, В. Гейльман, Д. Фарни. Питання страхування майна досліджувались у роботах вітчизняних науковців: В. Базилевича, К. Воблого, О. Вовчак, Н. Внукової, В. Грушка, О. Заруби, В. Малько, С. Осадця, А. Таркуцяка, Я. Шумелди, однак зазначене питання в сучасних умовах потребує подальшого вивчення та дослідження.

**Мета дослідження** – обґрунтування шляхів вдосконалення розвитку майнового страхування в Україні в сучасних ринкових умовах.

**Виклад основного матеріалу.** Розвиток вітчизняного страхового ринку необхідно розглядати як крок до зміцнення національної безпеки України [1].

Економічна зумовленість страхування майна ґрунтується на акумуляції фінансових засобів з метою відшкодування збитків, як фізичним, так і юридичним особам, що створює сприятливі умови для безперебійного процесу суспільного відтворення. За допомогою страхування можна мінімізувати негативну дію різноманітних явищ у суспільному житті, запобігти небажаним наслідкам або усунути їх. Загалом, страхування майна – це складний механізм, організація і розвиток якого визначаються умовами певних видів страхування, економічними можливостями сторін, розмірами страхового забезпечення, тарифних ставок тощо.

Під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників страховий ринок України зазнає кількісних та якісних змін. Частка страхових послуг на вітчизняному фінансовому ринку неухильно зростає, що свідчить про розвиток страхового ринку. Розглядаючи страховий ринок України, можна зазначити, що найбільшу частку у його структурі займає майнове страхування 70% [2].

На сучасному етапі розвитку саме майновому страхуванню належить лідерство за темпами росту страхових платежів. Даний вид страхування є одним із найбільш перспективних. Згідно із Законом України «Про страхування», послуги щодо страхування майна надаються в добровільній формі відповідно до правил страхування, розроблених страховиками [3].

Конкуренція на ринку майнового страхування в Україні змушує страхові компанії знижувати ціни на страхові поліси. Так, тарифи на страхування майна у 2012 році знизилися на 30–40% [4]. У 2011 році понад 80% договорів із фізичними особами страхові компанії укладали співпрацюючи з банками-кредиторами. У 2012 році цей показник знизився до 60–70% і

продовжує скорочуватися. У зв'язку з цим, число страхових компаній буде скорочуватися, а поява нових гравців на ринку майнового страхування малоімовірна через низьку привабливість страхової сфери для інвесторів у 2012 році.

Розвиток страхового ринку характеризується як кількістю страхових компаній, що працюють на ньому, так і його місткістю, що відбивається в сумах страхових платежів і страхового відшкодування. Основні показники діяльності страхового ринку подані в табл. 1.

### 1. Показники розвитку страхового ринку України за період 2010–2012 рр.

| Показники                                                                                             | Роки    |         |         | Темп приросту<br>2012/10, % |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|---------|---------|-----------------------------|
|                                                                                                       | 2010    | 2011    | 2012    |                             |
| Кількість страхових компаній, од.                                                                     | 451     | 445     | 448     | -0,67                       |
| СК «life», од.                                                                                        | 70      | 65      | 64      | -8,57                       |
| Кількість договорів страхування, тис. од.                                                             | 19193,1 | 21033,8 | 25336,1 | 32,01                       |
| Валові страхові премії, млн. грн.                                                                     | 15434,7 | 16430,3 | 15801,3 | 2,38                        |
| Валові страхові виплати, млн. грн.                                                                    | 3953,5  | 3482,2  | 3982,5  | 0,73                        |
| Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів | 25502,5 | 27187,3 | 45808,6 | 79,62                       |
| Премії, що надійшли від юридичних осіб, млн. грн.                                                     | 6654,7  | 8219,5  | 8326,8  | 25,13                       |
| Премії, що надійшли від фізичних осіб, млн. грн.                                                      | 4348,3  | 5244,8  | 6443,6  | 48,19                       |

За результатами 2012 року, основні показники страхової діяльності перебувають на стадії стабілізації і, порівняно з 2010 роком, динаміка показників свідчила про позитивні тенденції: на 32% збільшилася кількість укладених договорів; на 2,4% – обсяги надходжень валових страхових премій; водночас, лише на 0,7% – валові страхові виплати; на 79,6% зросли активи, визначені законодавством для представлення коштів страхових резервів; загальна кількість страхових компаній продовжує зменшуватись.

У табл. 2 наведено частку майнового страхування на страховому ринку України.

Майнове страхування займає найбільшу частину валових страхових премій, незважаючи на стійку тенденцію до зниження, а саме: у 2010 році – 70,3%, 2011– 64,5%, 2012– 9,1%.

Існує різниця між страхуванням юридичних та фізичних осіб в майновому страхуванні. Це пов'язано з істотними розбіжностями у практиці проведення страхування майна юридичних і фізичних осіб. Так, розмір ризику при страхуванні майна фізичної особи, як правило, значно менший, аніж розмір ризику юридичної особи, а тому і премії, які надійшли від юридичних осіб, значно більші, ніж премії, отримані від фізичних осіб, а саме: 6278,0 тис. грн від юридичних осіб у 2012 році та 2426,5 тис. грн. від фізичних осіб у 2012 році.

## 2. Частка майнового страхування в структурі валових страхових премій на страховому ринку України в період 2010–2012 рр.

| Показник                                     | Валові страхові премії,<br>млн. грн. |         |         | Структура валових<br>страхових премій, % |       |       |
|----------------------------------------------|--------------------------------------|---------|---------|------------------------------------------|-------|-------|
|                                              | Роки                                 |         |         |                                          |       |       |
|                                              | 2010                                 | 2011    | 2012    | 2010                                     | 2011  | 2012  |
| Загальний обсяг страхових премій             | 15434,7                              | 16430,3 | 15801,3 | 100,0                                    | 100,0 | 100,0 |
| Страховання життя                            | 609,6                                | 900,4   | 1219,2  | 3,9                                      | 5,5   | 7,7   |
| Види страхування інші, ніж страхування життя | 14825,1                              | 15530,0 | 14582,1 | 96,1                                     | 94,5  | 92,3  |
| добровільне особисте страхування             | 1222,9                               | 1612,1  | 1748,7  | 7,9                                      | 9,8   | 11,1  |
| добровільне майнове страхування              | 10844,8                              | 10591,0 | 9338,9  | 70,3                                     | 64,5  | 59,1  |
| добровільне страхування відповідальності     | 809,0                                | 867,6   | 793,8   | 5,2                                      | 5,3   | 5,0   |
| недержавне обов'язкове страхування           | 1945,5                               | 2459,1  | 2700,3  | 12,6                                     | 15,0  | 17,1  |
| державне обов'язкове страхування             | 2,9                                  | 0,1     | 0,4     | 0,02                                     | 0,001 | 0,003 |

За допомогою табл. 3 проаналізуємо та визначимо частку майнового страхування в структурі валових страхових виплат.

## 3. Частка майнового страхування в структурі валових страхових виплат на страховому ринку України в період 2010–2012 рр.

| Показник                                     | Валові страхові виплати, млн. грн. |        |        | Структура валових страхових виплат, % |       |       |
|----------------------------------------------|------------------------------------|--------|--------|---------------------------------------|-------|-------|
|                                              | Роки                               |        |        |                                       |       |       |
|                                              | 2010                               | 2011   | 2012   | 2010                                  | 2011  | 2012  |
| Загальний обсяг страхових виплат             | 3953,5                             | 3482,2 | 3982,5 | 100,0                                 | 100,0 | 100,0 |
| Страховання життя                            | 38,8                               | 54,4   | 57,1   | 1,0                                   | 1,2   | 1,4   |
| Види страхування інші, ніж страхування життя | 3914,7                             | 3427,8 | 3925,4 | 99,0                                  | 98,8  | 98,6  |
| добровільне особисте страхування             | 575,8                              | 661,0  | 805,9  | 14,6                                  | 19,4  | 20,2  |
| добровільне майнове страхування              | 2723,2                             | 1999,1 | 2280,6 | 68,9                                  | 57,2  | 57,3  |
| добровільне страхування відповідальності     | 18,5                               | 25,1   | 35,7   | 0,5                                   | 1,0   | 0,9   |
| недержавне обов'язкове страхування           | 594,5                              | 742,4  | 802,8  | 15,0                                  | 21,2  | 20,2  |
| державне обов'язкове страхування             | 2,7                                | 0,1    | 0,4    | 0,07                                  | 0,003 | 0,01  |

Дані табл. 3 свідчать про те, що загальний обсяг валових страхових виплат за 2012 рік збільшився несуттєво, проте, може розглядатися як по-

зитивна ознака. Водночас, у майновому страхуванні відзначається зростання на 14,1% розміру страхових виплат, однак, даний показник поки що не досяг рівня страхових виплат 2010 року.

За наведеними даними валових страхових премій та валових страхових виплат можна прослідкувати динаміку рівня страхових виплат по майновому страхуванню за допомогою табл. 4.

#### **4. Динаміка рівня страхових виплат за видами страхування на страховому ринку України в період 2010–2012 рр.**

| Показник                                     | Рівень страхових виплат, % |      |      | Темпи зростання, % |           |
|----------------------------------------------|----------------------------|------|------|--------------------|-----------|
|                                              | Роки                       |      |      |                    |           |
|                                              | 2010                       | 2011 | 2012 | 2011/2010          | 2012/2011 |
| Середній рівень страхових виплат             | 25,6                       | 21,2 | 25,2 | 82,81              | 118,87    |
| Страхування життя                            | 6,4                        | 6,0  | 4,7  | 93,75              | 78,33     |
| Види страхування інші, ніж страхування життя | 26,4                       | 22,1 | 26,9 | 83,71              | 121,72    |
| добровільне особисте страхування             | 47,1                       | 41,0 | 40,2 | 87,05              | 98,05     |
| добровільне майнове страхування              | 25,1                       | 18,9 | 25,1 | 75,30              | 132,80    |
| добровільне страхування відповідальності     | 2,3                        | 2,9  | 4,5  | 126,09             | 155,17    |
| недержавне обов'язкове страхування           | 30,6                       | 30,2 | 29,7 | 98,69              | 98,34     |

Високий рівень валових страхових виплат (понад 20%) спостерігався сукупно за такими видами страхування, як добровільне особисте страхування – 40,2% (за 2011 р. – 41,0%), добровільне майнове страхування – 25,1% (за 2011 р. – 18,9%). Добровільне страхування відповідальності займало незначну частину страхових виплат – 4,5% від загальної суми страхових виплат. Рівень страхових виплат по майновому страхуванню не є стабільним за аналізований період. Так, у 2010 році він становив 25,1%, у 2011 – 18,9%, у 2012 – досяг рівня 2010 року і становив 25,1%. Це пов'язано, насамперед, з нестабільністю економіки країни, з прийняттям нового Податкового кодексу, який погіршив становище страхових компаній у сфері оподаткування. Водночас, зростання рівня страхових виплат свідчить про здатність страхових компаній швидко адаптуватися до чинників зовнішнього середовища.

Проведемо аналіз майнового страхування за видами страхувальників (табл. 5).

Найбільшу частку в майновому страхуванні в Україні займає добровільне страхування особистого (приватного) майна фізичних та юридичних осіб. Обов'язкові види майнового страхування не мають поки що свого розвитку.

## 5. Структура валових страхових премій за видами майнового страхування в Україні у 2012 році у розрізі фізичних та юридичних осіб

| Види майнового страхування                                 | Валові страхові премії |        |               |        |                |        |
|------------------------------------------------------------|------------------------|--------|---------------|--------|----------------|--------|
|                                                            | Всього                 |        | Фізичні особи |        | Юридичні особи |        |
|                                                            | тис. грн.              | %      | тис. грн.     | %      | тис. грн.      | %      |
| Добровільне страхування:                                   | 9338,90                | 100,00 | 2426,50       | 100,00 | 6278,00        | 100,00 |
| страхування залізничного транспорту                        | 67,44                  | 0,72   | 0,01          | 0,00   | 32,76          | 0,52   |
| страхування наземного транспорту                           | 2615,50                | 28,01  | 1727,25       | 71,18  | 809,37         | 12,89  |
| страхування повітряного транспорту                         | 6,00                   | 0,06   | 0,16          | 0,01   | 4,01           | 0,06   |
| страхування водного транспорту                             | 26,72                  | 0,29   | 1,97          | 0,08   | 15,60          | 0,25   |
| страхування вантажів та багажу                             | 770,59                 | 8,25   | 0,61          | 0,03   | 658,84         | 10,49  |
| страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ | 1425,17                | 15,26  | 178,13        | 7,34   | 1131,34        | 18,02  |
| страхування інвестицій                                     | 0,00                   | 0,00   | 0,00          | 0,00   | 0,00           | 0,00   |
| страхування фінансових ризиків                             | 1602,31                | 17,16  | 116,10        | 4,78   | 1388,17        | 22,11  |
| страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій | 19,80                  | 0,21   | 0,03          | 0,00   | 0,15           | 0,00   |
| Страхування особистого майна                               | 2805,37                | 30,04  | 402,25        | 16,58  | 2237,76        | 35,64  |
| Обов'язкове страхування                                    | 0,00                   | 0,00   | 0,00          | 0,00   | 0,00           | 0,00   |
| Загальний обсяг страхових премій                           | 9338,90                | 100,00 | 2426,50       | 100,00 | 6278,00        | 100,00 |

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Незважаючи на негативні чинники, які ускладнюють розвиток майнового страхування, цей сегмент вітчизняного ринку страхових послуг має великі перспективи для подальшого розвитку. Важливе значення має подальша інтеграція України у світові структури, що визначають міжнародну політику в галузі майнового страхування. Державна політика має також удосконалюватися через сприяння оптимізації співвідношення між обов'язковим та добровільним страхуванням. На сьогодні в Україні запровадження нових видів обов'язкового страхування здійснюється тільки шляхом внесення змін до Закону «Про страхування», тобто, можливості запровадження такого страхування дуже обмежені і процедура досить складна.

Потребує посилення вплив держави на проведення інвестиційної політики з боку страховиків. Впровадження міжнародних стандартів страхування майна громадян в Україні – одне з найважливіших завдань і можливих напрямів входження страхового ринку держави у міжнародне страхове співтовариство, проте, це можливо лише при врахуванні її економічного та політичного становища. Залежно від економічного стану держави і фінансової стійкості страховиків буде формуватися концепція розвитку страхового ринку.

Таким чином, для подальшого розвитку майнового страхування в Україні необхідно завершити розробку та затвердити національну концеп-

цію розвитку страхової системи; підвищити добробут громадян і поліпшити стан корпоративних і державних фінансів; підвищити рівень капіталізації страхових компаній, їх фінансову стійкість, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість; розвивати сучасну інфраструктуру майнового страхування.

### **Список літератури**

1. Фурман В. Необхідність страхування та його роль в економіці / В. Фурман // Економіст. – 2007. – № 5. – С. 43–46.
2. Архів статистичної інформації [Електронний ресурс] / Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/1060.html>
3. Закон України «Про страхування» / Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 7.
4. Андреева Е. В Украине продолжают снижаться тарифы на страхование имущества физ- и юрлиц // Интернет-журнал по страхованию «Фориншурер». – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/10/08/06/4140>

*Рассмотрено условия, особенности и основные тенденции функционирования имущественного страхования. Определены перспективы развития имущественного страхования в Украине.*

**Страхование, имущественное страхование, страховой рынок.**

*The conditions, characteristics and functioning of the main trends of property insurance are branched. The prospects of property insurance in Ukraine are defined.*

**Insurance, property insurance, the insurance market.**